

COMEDIA

Boža Nikolić, odlični član beogradskog Narodnog Pozorišta, u uspjeloj ulozi Jourdaina u „Pučaninu kao vlastelinu“ od Mollierea.

Божа Николић, угледни члан београдског Народног Позоришта, у успелој улози Журдена у „Грађанину племићу“ од Молијера.

— Снимио: В. Бенчић, Београд —

излази сваког понедеоника. Главни уредник Никола Трајковић. Представник „Илустрације“ у редакцији Никола Б. Јовановић. Владислав Издавачко Удружење „Илустрација“ Београд, Космајска 22.

Pozorište i crkva*

Crkva i pozorište se popunjavaju kao i sjena i svjetlost. Poći u pozorište za mene je doživljaj. Kako su jasne i svijetle uspomene na one nezaboravne večeri, kad je od uzbudjenja jače zakucalo naše srce. Kao da smo sami bili dionici glume: veselimo se i patimo s njezinim junacima. Njihova bol je naša: njihova radost odjeknula je trostrukim glasom u našim osjetljivim dušama. Bogatiji smo za jedno iskustvo i ojačalo nas tudje junashtvo i oplemenila nas dobrota patnika. Odkrili smo novi svijet i svaka riječ i svaka kretnja nezaboravno se usjekla u našu pamet. Došao je neko tudi, neznani, koji je izvišeniji, i bolji nego što smo mi — i razgalio nam suštinu svog bića. Zahvalni smo, jer nas obdario neprocjenivim darom: to jest iskustvom cijelog života. Pjesnik, koji je napisao dotičnu glumu, što je sve prokuburio, da stvori djelo, u kojem tuga i veselje kao dan i noć zadržavaju oči smrtnika. Ono veselje valjda je odkupio neisplakanom suzom, a onu suzu prekalio u tiki nebeski osmijeh. A glumac, koji je shvatio želje i čežnje pjesnika zar nije i on naš dobročinitelj? Dao je sebe, dao je svoju kry i u divnom preobraženju ukazao se nama, da sjeti malovjerne, da i na ovoj prolaznoj zemlji žive, bore se i pobijeduju ljudi, bolji i jači nego što smo mi. I u zlu i u dobru nezaboravni su, jer su vezani harmonijom i euritmijom vječnih stvaralačkih zakona, dočim život je nesklad. Za nekoliko sati omedjili smo vječnost s vremenom, i to baš u namjeri da u tom omedjenom vremenu doživimo vječnost. Vrijeme prekida vječnost: ono je njezina negacija: ono je potrebito, da se iz nesklada vječnosti stvari prolazni sklad u umjetnosti. U harmoniji je izražena čežnja, da u svemirskom neredu stvorimo red.

U ovoj opreci je početak svih umjetnosti, a osobito drame. U njoj je najbolje izražena borba između slabog pojedinca i neizmjernog svijeta. Prolaznost i besmrtnost uhvatile se u koštar i one se u neravnoj borbi nose od jutra do mraka, i gde čuda, baš u času, kada prolaznost svladana pada, tad se ponajjače javlja besmrtnost i na dohvati je ljudskih ruku. I eto samo za to, da osjetimo njezin jezivi dah, idemo u pozorište, baš kao što vjernik zbog istih razloga ide u crkvu. Crkva i pozorište jednako su sveti i zajednička im je svrha, a ta je, da pomoću prikazane tragedije očiste i oduševe klonule vjernike. Sveta misa je gluma nad glumama, u kojoj slabi čovjek od majke rodjen prima na sebe sve grijehu ljudstva i baš s tom nadljudskom odlukom preobražuje se u Bogu. Odriče se svega: kroti sebičnost, suspreže nagon, da svladavši svoju ljudsku narav

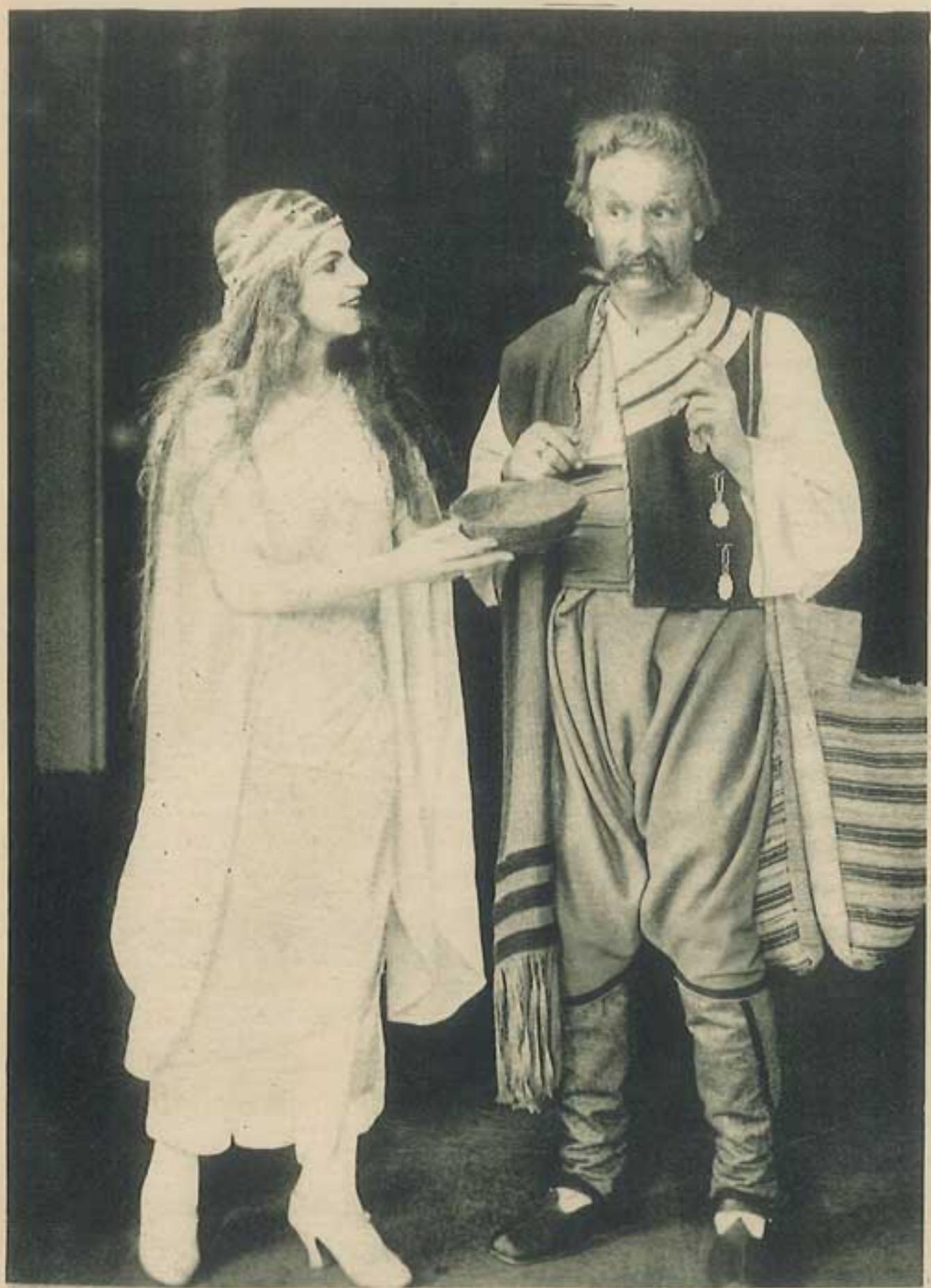
Posvećeno uspomeni Vojana.

obdarju ljudstvo božanstvom. Odriče se čovjeka, da stvori od čovjeka Boga. Odrekao se žene i majke i obitelji, da shvati značenje neomedjene slobode. Valjda je želio, valjda je sam ponukao Judu na odurnu izdaju. Juda nije svjestan toga, ali Kristu je jasno da bez Jude ne bi dovršio svoje djelo. Ide u smrt, jer se boji. Hoće da svlada i taj strah. Tješi se, da će trećeg dana uskršnuti od mrtvih. Mora da doživi i tu posljednju strahotu, mora da razbije pečat i na toj posljednjoj tajni i sprema se na smrt radošću i grozotom kao što se veliki umjetnik sprema na svoje konačno djelo.

Strašno je to, ali je od tragične nužde, da se i to dogodi. Treba sve osjetiti, pa i samu smrt. U smrti je razlog, što nas pozorište i crkva najviše privlači. Smrt je — o ironijo — stvorila sve vjere. Da nije bilo, ne bi se filozofi mučili, da u idejama traže spas. Krist je sve u životu doživio samo smrt ne — i baš za to je od potrebe bilo, da se za nju odluci. Njegova smrt je spas ljudska. Smrt je uvećek sinonim spaša, jer svako žrtvovanje je jedna smrt. U tome je smisao borbe i boja. I Krista privlači smrt. Govori o vječnom životu, a misli na nj. Božanska je njegova odluka, ali u samom času smrti ne može i nije kadar da se odrekne straha. Obraća se na Boga-oca, koji je jači od njega. Krvavi ga znoj oblio od muke i od straha; da mu je ikako moguće, spasio bi se, ali za njega više spasenja nema. Hrist je svjestan toga i za to je očajan i neutiešljiv. Sve je dao, pa ako neće da sve izgubi, red je da i život dade. Umire, jer bez smrti na križu propalo bi i njegovo djelo. Bez toga ne bi bilo uskršnjuća, ni uzašaća na nebo. I baš ta spoznaja, da je u tome bio slab čovjek, čini ga još jačim, uzvišenijim i nedostiživim. Od majke je rođen, ali se ni nad majkom smilovao niie, jer to bi značilo smilovati se sebi. To bi bila slabost, to bi bila tragična krivnja: kobna pogreška, što bi uništila ne samo njega, nego i čitavo ljudstvo. Ono bi izgubilo vjeru u sebe. A Hrist baš gine, da spasi čovječanstvu vjeru. I za to nebrojeni milijuni vjernika slušaju danomice riječi svećenika, koji na oltaru glumi život i smrt Spastelja. Ova gluma oplemenjuje vjernike i ujedno ih nuka, da i oni svoje prolazne dane žrtvuju višim, uzvišenijim ciljevima. A ako koji nevjerni Toma upita čemu ta samohrama? Čemu? — Za to da se lakše živi i lakše umire. Hrist je i smrti dao smisao.

Besmislena, glupa, strašna smrt preobrazila se u uskršnje: Život je i tu pobjedio i za to velim, da nema nauke, koja bi više propovijedala život od kršćanske. Za nju je čak i grob — život. Eto utjehe nad utjehama, kojom nas utješio priprosti sin drvodjelca. U tome se ispoljila odistinska sila, koja je sahranila i odhranila sva pokolenja do danas. To je i razlog zašto je crkva sveta, jer u njoj se neprestano ponavljaju one utješne riječi o vječnom životu. Zbog utjehe idemo u crkvu, zbog utjehe posjećujemo pozorišta: i pisci, koji nisu kadri da nas utješe, slabi su pjesnici i nevrijedni, da se okreste imenom umjetnika. Sve smo iskusili, sve smo prepatili, da osjećajem i misli, da i najbolja i najgora djela osvjetlimo neprolaznim sjajem ljestve.

Božo Lovrić.

obroničev „Dubrovački diptihon“ u Zagrebu: Groteska (Stanac) — Zlata Gjungjenac (Vila) i Miloš Zec (Stanac).

— Atelier „Tonka“, Zagreb —

Доброникев „Дубровачки диптихон“ у Загребу: Гротеска (Станац) — Злата Ђунђенац (Вила) и Милош Зец (Станац).

Oskar Jozefović, dirigent zagrebačke opere, shao je veliki uspjeh kao dirigent Dobroničevog „Dubrovačkog diptihona“ u Zagrebu.

Оскар Јозефовић, диригент загребачке опере, имао је велики успех као диригент Доброникевог „Дубровачког диптихона“ у Загребу.

— Atelier Tonka — Zagreb —

Грађанин Племић

Комедија од Молиера.

Премијера у Нар. Позоришту 31. марта о. г.

Молиер, од неког времена, ужива у својој отаџбини као и у осталим културним земљама — велику омиљеност код позоришних људи, наиме код редитеља. Стари, већ свима могућим лаворијама овенчани класичар конкурише ту, изванредно јако и озбиљно, и са најсемелијим, „најсензационалнијим“ модерним позоришним писцима који данас побеђују и засењују. Зашто? — Да ли, можда, он интересује публику, стварно, још увек више и дубље од ових последњих? — Не. На против. Стварно нас, данас, Молиер, сам по себи, сам за себе — ако оставимо на страну његове три-четпри најбоље, одиста, бесмртне комедије — интересује знатно мање но некада. Стереотипна, сваке индивидуалне карактеристике, сваког правог живота лишена скематичност множине његових лица (они безбојни честити млади љубавници и вечито љупке и неприметне љубавнице, оне тако гломазно сељачке и трезвене собарице, па и они угурсузи и пробисвети који су му у сваком комаду тако очајно исти), пренаивност и штури геометризам многих његових заплета и честа примитивност његових пала и дијалога дејствују данас већ сасвим негативно и стављају стрпљење читаоца на не лаку пробу. Откуда онда, ипак, њихова стална и непомутљива срећа на позорници или, барем, у очима позоришних људи? Како то да је Молиер, и крај толиких недостатака, ипак, главни и необориви љубимац и идол толиких редитеља целога света? — Објашњење ће звучити парадоксално, али је тачно: он је омиљен код редитеља баш због својих недостатака. Модерни режисери — готово, сви скупа — имају неодољиву амбицију да се такмиче са писцима, да му подилазе, да га, по могућности, сасвим замене, да буду сасвим „оригинални“ и „креативни“; и зато су им комади, у којима је, тачно и до последњих ситница, одређено шта и како треба дати, обично, неинтересантни, док су им миље и драге ствари у којима писац „не пружа много“, које су мршаве, штуре или нејасне. Ту се онда отвара широко поље редитељу који је жудан да „креира“, да „тумачи“, да „оживљује“, да „интуише“, да се, једном речју, до миље воље „изрежира“. Ако таква ствар још носи и отмену марку, ако је дело неког врховног класичара који се, просто, „мора“ поштовати и играти и коме публика, просто „мора“ да пљеска, пошто би иначе била жигосана као „варварска“, онда је редитељ-песник нашао све што му је потребно: он режира класичара, он „спасава“ класичара, дакле врши високо-културно дело коме сваки културан човек сме само да пљеска. Зато је данас Молиер и са својим слабијим делима тако силно у моди, готово по целом свету.

Не намеравамо овде баш да кудимо ту моду (хтели смо само мало да расветлимо њено порекло и њену суштину); она је, у

пркос свом инхерентном снобизму, дала и много користи, допринала, неоспорно, развоју модерне режијске уметности; неколико веома интересантних, драгоценних, да не бисмо рекли, генијалних модерних режија дато је — по разним великим позориштима Европе — баш у Молиеровим комедијама. Режије најразличитије по начину схватања и стилизације, које не би било неинтересантно упоредити међу собом и испитати подробно, већ ради решења питања, како се најбоље, најефикасније инсценира Молиер — ?

Овај пут не можемо улазити у то питање — и зато ћемо овде, прелазећи на прави повод ових редова (и одржавајући све горње резерве) само рећи да је режија у којој је Г. В. е. р. ч. а. г. и. дао „Грађанина племића“ бојадисана и занимљива. Једна стилизација у правцу гротескнога која помоћу јаког (и прејаког) подвлачења комике тежи да учини живим и ефикасним оно што је у комаду бледо и житко. Један поступак, о коме се свакако може дискутовати (правоверни поклоници Молиереви осетили су га, наравно, као „профанацију“) али кога, у начелу, ваља, ипак, допустити као и сваки други. Једну озбиљну замерку само имамо, неумитно, да учинимо: комад је страховито развучен, трајао је одвиле дуго; Молиера или барем његове комедије као што је овај „Грађанин племић“ треба играти брзо и кратко — то тражи (овде) и пиетет према песнику.

Г. Божа Николић створио је једну свежу и језгровиту фигуру парвеника, пуну срдачне непосредности и неодољиве гротескне комике. Остали представљачи били су у својим, мање-више, незнатним улогама сви на свом месту; Г. Ђа Стокић одлична, г. Ђа Гњатић од деликатне љубкости, Б. Љ. Станојевић, Г. Н. Гошић и Г. М. Ристић дивно комични, Г. Ђе Арсенијовић и П. Раносић Г. Г. Драгутиновић и В. Јовановић у својим мање истакнутим улогама симпатични. Најзад ваља још и најпохвалније споменути Г. Туцаковића који је у једној гротеској певачкој партији дао нешто савршено.

Тодир Манојловић

Париски позоришни живот

Једна премијера Ростановог сина

Недавно је дата у Паризу премијера нове драме у стиху «Архангело» од Мориса Ростана, најмлађег сина славног Едмона Ростана.

Ова драма показује живот и пожртвовања авијатичара. Главно лице је авијатичар који се жртвује за више циљеве модерног човечанства, и на тај начин дао нови облик старог светитељског мучеништва.

Критика париска дочекала је комад са неподељеним одушевљењем. Ипак један мали део, али оне најозбиљније критике

Фото: Би. Генчич — Позориште

Дяде Гашко је бак љубави и љубава-
деска —
јаки људски чинови, а његов
јонан је највећа добара и Монтијево
моловодно племништво.

Луја Станојловић уважен је као
најбоља позоришна и усједила је са
је поједије у Молијерову „Панчићу као
јаселијин.“

Молијеров „Руђанин као властелин“ на београдској позорници: сцена из II чина са учитељем борења.
— Фото Вл. Бенчић — Београд —

Молијеров „Грађанин племник“ на београдској позорници: сцена из II чина са учитељем борења.

—

Фото Вл. Бенчић —

Београд —

доста скептички гледа на овај комад, као и на све досадање стиховане драме Мориса Ростана. Ова критика сматра да је данас апсурдно васкрсавати стиховану драму Александријцем, јер је тај облик већ и сувише постао банаан.

Нова комедија Саше Гитрија

Прошле недеље дата је први пут нова комедија Саше Гитрија, познатог париског комедиографа, писца многих водвиља, комедија и ревија. Најновије дело зове се «Не игра се да би се забављало».

Комад је дат у пишчевом позоришту «Позориште Едуарда VII». Изводили су оба Гитрија, син Саша, писац, и отац Лисиен, славни париски глумац; Сашина жена, Ивон Прентан, дражесна првакиња париске сцене.

Позоришни живот у Италији

„Мистерије“ у Риму

Као у Нансију и Милуну у Француској, тако исто и у Италији играју се сада, пред Ускрс, религиозне »Мистерије« испред катедрала, на варошким трговима пред огромним масама света.

Тако се сада даје у Риму нарочито опремљена »Мистерија Исуса Христа« коју је написао Алберто Коландоли. Нарочита комисија, од три теолога, делегирана од римског епископа, прегледала је дело и дала своје nulla obstat, не нашавши ништа у њему профаног.

Музiku за ово дело израдио је музичар Перози, која је — како кажу критичари — дубоко мистична и импресивна.

У комаду играју преко осамдесет глумаца; и око две стотине статиста.

Прва љубав Луијија Пирандела

Један велики римски лист отворио је недавно анкету виђенијим људима у Италији; »Која је била ваша прва љубав?« Луији Пирандело одговорио је овим писмом:

„Моја прва љубав задесила ме је у седмој години живота, и то према једној другарици моје сестре. Звала се Елвира.

Дакле, као што видите, то ме је задесило много раније но што сам у опште почeo да мислим на позориште...

Није била глумица!“

Утицај Словена на јапанску литературу

О јапанском позоришту

Пол Клодел, познати француски драмски писац, који је иначе француски посланик у Токију у Јапану, вратио се ових дана у

Париз, после трогодиšњег одсуства на даљнем Истоку. Пол Клодел је тамо преживео онај недавни ужасни земљотрес, кога ће у осталом поменути у свом интервју са париским новинарима.

— Јапанско позориште, одговорио је Пол Клодел, врло је интересантно. Нарочито су карактеристичне прастаре No, драме старога Јапана, у стилу библијском. У првокласној уметничкој форми сачувани су митови и обичаји народни из прастарих времена.

Али Јапанско позориште има такође и свој модерни репертоар, који је почeo да датира од пре два века. Комада има много, и сви су у већини случајева писани по угледу на европске комедије и социјалне драме.

Поменућу вам још и марионетско позориште у Осаки. Ја волим много ту врсту уметности. Она је дубља од кинеске позоришне уметности, јако наклоњене претрпаном и шареном декору. У Јапану режија, развијање драмске акције, атмосфера у којој трепери хоројизам, музика и хор дају јака дела. Њихов хор не може се упоредити са оним Есхиловим; он не учествује у акцији, он коментарише само акцију и пева, док глумци играју, дивне мелодије. Ово позориште било је за мене школа вештине и лепоте. Њихово модерно позориште познајем мање, и оно није интересантно.

Њихова игра и њихови балети развили су се из прастарих ритмичких религиозних обреда.

Њихова музика је јако различна од наше. Мимодрама је врло омиљена у Јапану; и њу прмти обично пријатна сензуална музика.

Њихова поезија се метаморфозира. Она напушта њене класичне кратке форме. Међу њиховим модерним песницима помињем само Јониногушија, који је много писао и на енглеском. Јониногуши је у исто време и уметнички критичар. Недавно је издао књигу о сликарима јапанске популарне школе.

Јапанци имају такође и читав низ прозних писаца. Осећа се код неких утицај Ибзена и руских писаца Чехова, Горког, Кунина. Велике ревије Јапан и Далеки Запад објавиле су много преведених јапанских новела и романа који одишу словенским утицајем. У последње време и француски утицај је јако појачан. Француске књиге много се читају. Воли се Мопасан, Анатол Франс, Пјер Лоти. Траже се чак и романи Марсела Пруста. Али се ипак енглески језик више говори него француски. Сад сви радимо да повећамо утицај Француске у Јапану.

Приликом последњег великог земљотреса пропала је цела зграда посланства. Две нове моје драме изгореле су са многим другим мојим хартијама. Можда ни ја са вама не би данас говорио да случајно нисам са целом својом породицом, уочи земљотреса отишао аутомобилом на једно пољско имање једног пријатеља, удаљено две стотине километара од Токија.

Dobroničev „Dubrovački diptihon“ u Zagrebu: Nokturno (Suton) — Marta Pospišil (Pavle) i Marko Vušković (Kapetan Lasić).

Atelier Ton'

Добронићев „Дубровачки диптихон“ у Загребу: Ноктурно (Сутон) — Марта Поспишил (Павле) и Марко Вушковић (Капетан Ласић).

Dve interesantne scene iz Molijerovog „Pučanina kao vlastelina“: scena u II činu sa krojačima, i iz intermediuma.

Две интересантне сцена из Молијеровог „Грађанина племића“: сцена у II чину са кројачима, и из интермедиума.

— Foto: Вл. Бенчић, Београд —

Наше позориште у великом рашу

Позориште на Солунском Фронту

Прва идеја за остварење војничких позоришта на Солунском Фронту, појавила се још на Крфу, у оно најнесрећније време за Српску Војску, када се показало колико су после прелаза Албаније и двогодишње ратне тегобе духови били заморени, национално ослабљени и обузети апатијом.

Данас се готово не може веровати како је то стање било нагло промењено, отово једино благодарећи благом и паметном утицају позоришта. Нећемо претерати ако кажемо да је тим васпитним средством нађен капиталан лек стању, због кога су сви надлежни па чак и страни пријатељи и наше Војске, били у очајању. У то се и сама Врховна Команда убрзо уверила и зато је помагала и штитила позориште.

Позориште на Халкидику

Колевка прве позоришне трупе на Крфу био је I-ви батаљон XXI пука Југословенске Дивизије у коме су се почеле прво приређивати војничке забаве, на којима се рецитовало, певало у хору и уз гусле. Тако су народна песма, игра и прости и родни хумор били и овде први елементи, који су послужили као основа програма доцнијих правих позоришта.

На тим почетним и неорганизованим покушајима остало се све до краја Марта 1916 год. када су почеле наше поједине војне јединице прелазити са Крфа на Солун.

По доласку наших трупа које су се улогориле на Халкидичком Полуострву, захваљујући предсрећливости команданата и иницијативи оно неколико наших професионалних глумаца, програми војничких забава добили су много озбиљнији карактер. У сва четири пука Југословенске Дивизије почело се најинтензивније радити и спремати. Али већ поменути 21-ви пук предњачио је у свему. Он је први основао своје стално позориште, подигао позорницу и скупио гардеробу.

Интересантно је поменути како су грађене позорнице и стварана гардероба свих позоришта Југословенске Дивизије. Разваљивани су велики сандуци од муниције и аеропланских крила и грађене бине; затим од цакова за храну кројени су национални и историјски костими, а преко те грубе материје најпростијом бојом која се једино могла наћи, по рукавима и кецељама сликане националне шаре. Оклопи и калпаци прављени су од заравњеног лима кутија за конзерве и гас, а мачеви од летава, па облепљивани бојадисаном хартијом. У прво време и сами инструменти за оркестар прављени су тако ређи ни од чега: од празних и сухих сандуцића за шећер и конзерве. Довитљивост глумаца, као и офи-

цира и пријатеља позоришта, у том припремању превазила зила је све могућности.

Позоришне трупе имале су довољан број чланова. Тако је позориште 21-вог пука бројало преко тридесет чланова. Како у пуку уопште није било жена, још мање глумаца, то су се избегавале женске улоге. Доцније су се млађи и нежнији људи прерушавали у жене и играли њихове улоге са успехом.

21-ви пук дао је своју прву представу у другој половини месеца маја 1916 године. Програм је био разноврстан: одржано је једно предавање, затим соколске вежбе, па «продукција» пуковског пушкара, соло «песма» и напослетку пригодан комад у једном чину «Осветимо Србију». Види се да је програм прве представе био још нестуран, али разнолик — осцилира од гимнастике до патриотске реторике. Временом се репертоар пречишићава и постаје чисто драмски. Давани су комади «Карађорђев устанак» од Јована Драгашевића, «Бидо», «Девојачка клетва», затим «У оковима», «Живео Краљ» и «Повратак у Србију». Последњи, пригодни комади писани су од самих глумаца, они старији, познати играли су из дела која су писана «по сећању».

У позоришту 22-ог пука давани су и Нушићеви фрагменти «Кнез Иво од Семберије» и «Данак у крви», такође састављени «по сећању». Овом позоришту припадао је и један поднаредник-болничар, бивши директор циркуса, који је својим кловновским и мађионичарским продукцијама увесељавао гледаоце између чинова.

23-ти и 24-ти пук последњи су подигли своје позорнице и дали најмањи број представа.

Позориште 24-тог пука дало је поред репертоара осталих позоришта Југословенске Дивизије, још и пети чин комада «Бој на Косову» од Ј. Суботића, с правим историјским костимима, позајмљеним из грчког позоришта у Солуну.

Временом, позоришта су постала опште омиљена, да су чак и савезнички војници долазили на представе. У маси су се могле видети разне униформе, још различите капе: од индуских турбана до белих лептирастих штитова калуђерица. Сви су били подједнако одушевљени игром наших глумаца и дилетаната.

Рад ових позоришта на Халкидику није трајао више од два месеца. Већ 16. јула 1916 године, кренула је дивизија на положај. Позоришни живот престао је за неко време, да се доцније још више развија на самом фронту.

Калиница — Вертекоп

Под чувеним и злогласним Вертекопом, на широкој пољани кроз коју је протицала река, улогорила су се по доласку с Халкидика сва четири пука Југословенске Дивизије.

Dobroničev „Dubrovački diptihon“ u Zagrebu. Inscenacija Jozе Klijakovića. Režija Borisa Kriveckog: 1 Nokturno (Suton). S lijeva: g-đe Posprišil (Pavle), Radoboј (Ore), Sestrić (Made), Ožegović (Majka); kod vratiju g-đa Trbušović (Kata). — 2. Groteska (Stanac). — 3. Nokturno. S lijeva: g-đa Ožegović (Mara Nikšina), gg. Lesić (Luco), Šepetec (Sabo). — 4. Groteska. S lijeva: gg. Sahno (Miho), Cvijanović (Vlaho), Rijavec (Gjivo), Zec (Stanac).

— Foto: Atelier Tonka — Zagreb —

Добронићев „Дубровачки диптихон“ у Загребу. Инсценација Јозе Кљаковића. Режија Бориса Кривецког: 1. Ноктурно (Сутон). С лева: г-ђе Попшишил (Павле), Радобој (Оре), Сестрић (Маде), Ожеговић (Мајка); код врати: г-ђа Трбушовић (Ката). — 2. Грофеска (Станац). — 3. Ноктурно. С лева: г-ђа Ожеговић (Мара Никшића), гг. Лесић (Луко), Шепец (Сабо). — 4. Грофеска. С лева: гг. Сахно (Михо), Цвијановић (Влахо), Ријавец (Биво), Зец (Станац).

Фото: Ателијер Тонка, Загреб —

Како се свакога часа очекивала наредба са покрет, војници се нису замарали редовним војним вежбањима као обично, већ су проводили време слободни, највише у купању.

И ако је опште расположење било већ промењено близином фронта и предстојећим борбама, и она первна грозница неизвесности кварила расположење за уметничку забаву, ипак су наши глумци и дилетанти хтели одмах да наставе давање позоришних представа.

Овде су, ради бржег и бољег рада 21-ви и 22-ги пук подигли заједничку позорницу.

И тако је понова све наше људе обузело оно пријатно узбуђење — ко је човек увек осећа кад се нађе пред позоришном завесом на почетку представе — гледајући своје другове — глумце како подижу бину и седишта, како ветре, крпе и дотерују гардеробу се Халкидика. Овде је она била допуњена масом нужних ситница, нарочито барокама, шминком и разним бојама за декор, набављеним на пролазу за Солун.

Програм је већ био утврђен за прву представу (»Хаџи Лоја« од Нушића), кад у очи саме представе пуче глас да су Бугари изненада напали на наше лево крило; одмах после тога стиче и наредба за покрет.

Истог вечера, војници Југославенске Дивизије укрцаше се у Вертекопу у воз, да се после неколико сати нађу, готово под непријатељском ватром, у Острому, на које су Бугари бесомучно нападали.

На фронту Прве Армије

После једномесечних тешких и крвавих дефанзивних борби, прешло се у офанзиву и у борбу, у покрету који је трајао читава четири месеца. У тим операцијама пуним појртвовања и примерима највеће храбости, дефинитивно је решена судбина Битоља.

Јануара месеца 1917 год. престале су све операције, и с тога је дивизија у другој половини месеца сишла на зајужени одмор у село Чалцилар, у околини Соровића.

За све време операција није се могло ни мислити на ма какве забаве, а камо ли приређивати их. Па ипак, и на самим положајима, а нарочито пошто се сишло у долину Соровића, даване су ситније продукције: декламације, »соло« пење, па чак и по неко предавање.

Разуме се, да су те забаве биле далеко од оних на Халкидiku, али за дивљење је ипак што је остало и толико трагова од ранијих уметничких забава у простој души нашег сељака, јер су прилике биле после рђаве, готово очајне.

У Соровићу и околини, дивизија је остала све до реформисања Треће Армије, кад је у почетку марта 1917 год. дојеђена у састав Друге Армије.

На фронту Друге Армије

Борбе на овом фронту биле су чисто рововског карактера, а улога самог фронта дефанзивна. Због тога се одмах почело помиšљати како да се унесе мало разоноде и веселости у суморне војничке ровове и земунице. Почело се опет са ситнијим продукцијама, највише комичног карактера. Те продукције изводили су с почетка само људи којима је то био занат.

Али убрзо почело се помиšљати на озбиљнији рад. Прву представу дали су 8 маја 1917 год. у дивизијској резерви у Доњем Пожару. Даван је Нушићев »Кнез Иво од Семберије«.

(Мајку Иванову играо је г. Александар Поповић, царник из Београда. Он је и доцније играо и све са бољим успехом улоге драмских мајки и старица, а био је добар и у улогама сентиментално наивних девојака и жена. Тај човек који се раније није бавио глумом, интересантно је обрадио за кратко време у позориштима на Солунском Фронту читав низ женских улога, од којих ћемо набројати само неколико: Мајка (Кнез Иво од Семберије), Халима (Зулејка), Стојанова мајка (Коштана), Баба Јула (Хеј Словени), Ела Делахеј (Карлова тетка), Зиба (Зулумћар), Јурмуса (Војвода Брана) и т. д.

Ова представа, »Кнез Иво од Семберије«, била је датум за историју позоришта на Солунском Фронту, јер је одмах после ње у Телефонском одељењу 21 пука био састанак свих интелигентних омладинаца, на коме су решили да оснују једно велико позориште зе војнике.

Учињено је све што је потребно, и већ на Петров-дан 1917 год. приређена је за 21 пук прва представа,

Давали су поред песама и декламација, Нушићевог »Обичног човека« и познату Бринину шалу »Два лажова«.

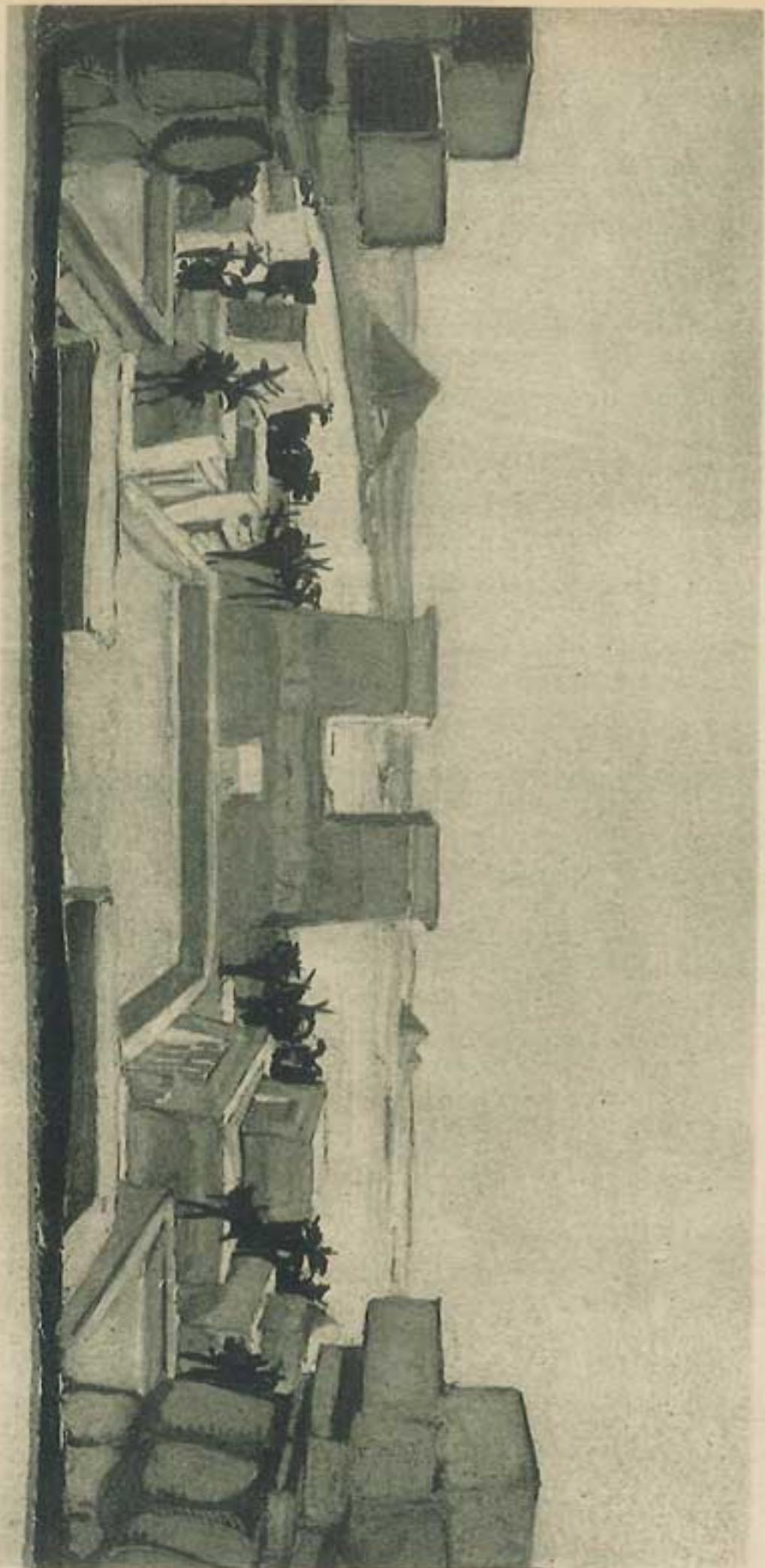
У овом позоришту, које је ускоро од команданта дивизије добило титулу »Дивизијско позориште« било је глумаца разних професија, највише учитеља, затим чиновника, па трг. помоћника и занатлија, и сваки је давао колико је год могао.

Материјалне прилике биле су сада много боље. У трупи се налазио чак и један професионални декоратор београдског Народног Позоришта, који је учинио лепих услуга у стварању декора.

До 17 августа 1917 год. ово је позориште приредило шест представа. Дати су ови комади: »Обичан човек«, »Два лажова«, »Чувай ми девојку«, »Расејани«, чак и »Ивкова Слава«.

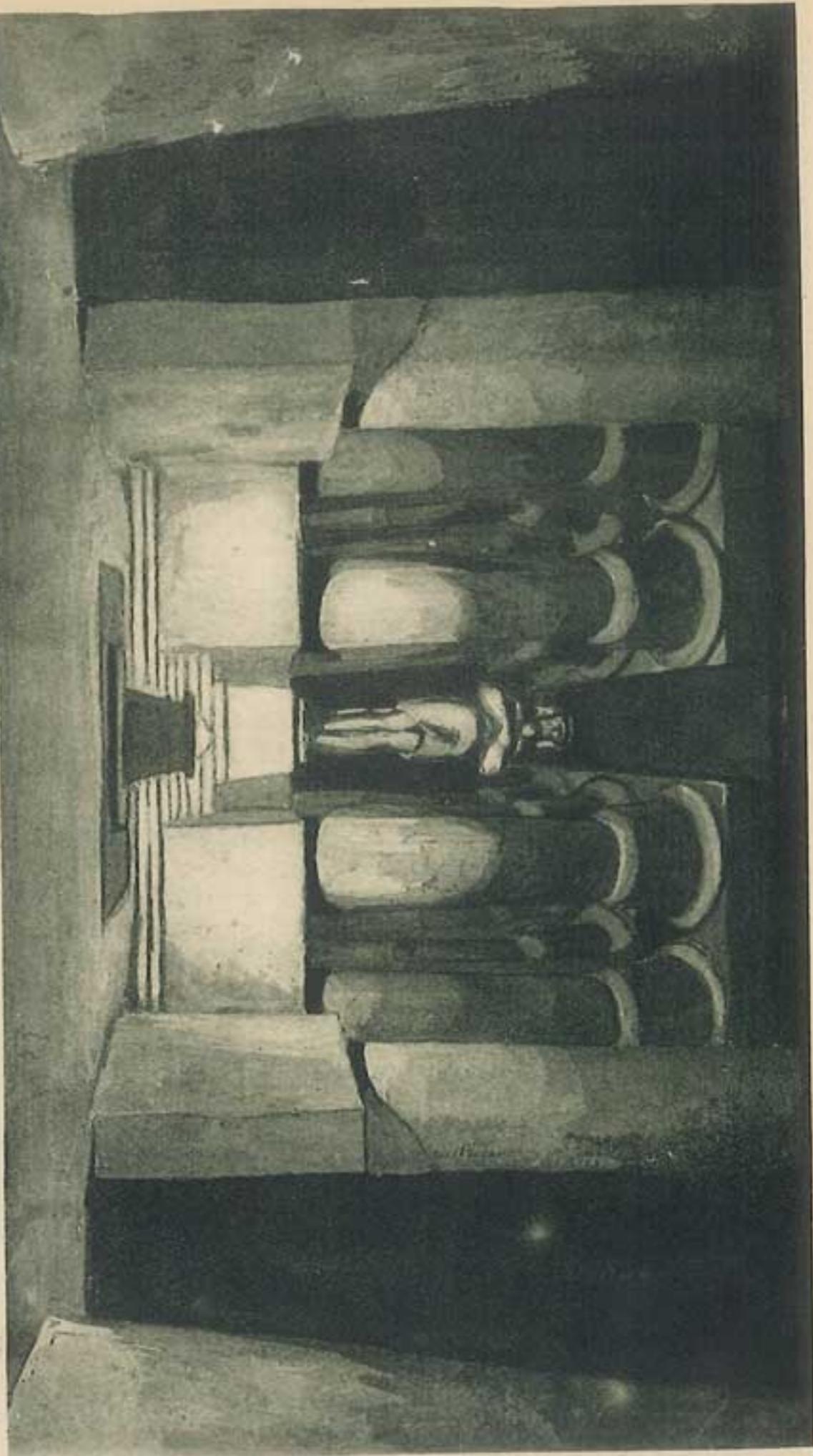
Какав је био менталитет те »војне« публике и како се волело позориште, најбоље илуструје овај интересантни детаљ.

Једног дана изашао је изненада непријатељски аероплан баш над место где је окупљена војска гледала пред-

Nact za dekor Vardjive "Aide": Memfis, detalj za III sliku. Izradio g. Zagorodnjuk, scenograf i kipar beogradskog Narodnog pozorišta.

Скица за декор Вардијеве „Анде“: Мемфис, детаљ за III слику. Израдио г. Загородњук, сценограф и вајар београдског Народног Позоришта.

ставу; и ако је непријатељ опазио ту масу и покушао да је митралезом нагна у бегство, нико од гледалаца није хтео ни погледом да скрене са позорнице на аероплан, а камо ли да се уклони.

АГИЛНОСТ ПРОВИНЦИЈЕ

И Крушевача има Позориште

Крајем прошле године у Крушевцу је основано «Крушевачко Уметничко Друштво». Управник је г. Д. Васиљевић «Фига», учитељ вештина.

Агилност овог друштва изненадило је цео град. За релативно кратко време дата је маса комада: »Кнез Иво од Семберије« од Б. Нушића; »Два лажова«; »Сумњиво лице« и »Обичног човека« од Б. Нушића; »Медвед« од Чехова; »По невољи трагичар« и »Просидба« од Чехова; »Војвода Брана« од Бунића; »Пола вива, пола воде« од К. Трифковића; »Detto« од Нушића; »Лажа и паралажа« од Стерије; »Човек говори француски« од Тристана Бернара, и »Сигурна муштерија« од Жоржа Куртелина.

Музичка активност у Сомбору

Ова концертна сезона дала је сомборској концертној публици много новог, интересантног и добrog. Уопште доласком амбициозног младог диригента, г. Јосифа Рајхенића (Раха), у музици нашеја града осетила се јака активност, чему је јак докуменат синоћи Синфонијски Концерат. Иступила је Сомборска Филхармонија, са импозантним програмом, који је био заступљен именима: Менделсона, Бетовна, Харолда, Бизеа и Маснеа. У концертном делу, суделовала је г-ђа Лиза Попова, примадона београдске опере, са неколико оперских арија, које је уметница извела својом познатом дотераном техником и укусом, уз дискретну пратњу капелника г. Ј. Рајхенића.

Оркестар је изнео Бетовнову V симфонију врло прецизно, те је овим концертом, остављен дубок утисак.

Позоришни живот такође је врло жив, тек што је минула сезона балова, програми нам већ објављују за почетак априла Рајхенићеву оперету у 3 чина »Гроф Делакор«, а сомборски музички збор спрема ускоро премијеру оперете »Баруница Лили«. Балетни хор проф. Ландау са диригентом г. Рајхенићем спрема Недбалов балет у 3 чина »Ђаволова мајка«.

Драмски ансамбл Новосадског Позоришта ће такође средином априла дати једно краће гостовање

И. Н.

Гимназиско позориште „Милутиновић“ у Шапцу.

Појава ове групе забележена је у »Сомоедији«. Својом организацијом и средствима она се издваја од ефемерних позоришних

водених цветова. У њој нема ничег дилетантског у рјавом смислу: режију води са пуно разумевања г. Ж. Поповић суплент, инспирацију госп. Чолић академски сликар. То што обично недостаје таквим дружинама она има: стручну режију и декор. Ове сезоне ради се са водвиљским репертоаром. После Нушића дат је Лабиш — његова Штедионица. Главне одлике Лабишове комедије — покрет, паника израђене су брижљиво. Игра се истиче и целином и појединцима (Росић): жива унгарост и покретљивост; смисао за детаљ, укусна карикатура у интонацији и костимима. Декор пријатно стилизован. М. В.

Позоришни живот у Шапцу.

Дилетантско позориште »Добрица Милутиновић« у пуном је јеку свога рада.

28. марта ов. г. одиграна је премијера Лабиш-све комедије »Штедионица« у успелој режији проф. Жике Поповића. Декор је рађен по нацртима акад. сликара Г. Чолића.

На реду су премијере: »Народни посланик« и »Бидо«.

Поред овог позоришта налази се у Шапцу већ дуже време путујуће позориште »Заједница«, Г. Душана Кујунџића — »Чиче«, које гостује у хотел »Чикагу«.

Ово позориште пуно је свако вече, јер су шапчани љубитељи «вица, шале и смеха».

Бор. М. К-и.

Силуете из наше позоришне прошлости

Роман Тоше Јовановића и његове Јулке

II

Љубавни роман двоје младих

У то време, шесетих година прошлога века, Тоша је био убоги ћаво, млади сиромах, али пун идеала и нада у будућност, која га у осталом није изневерила.

Диван је његов портрет из тога времена, који нам је сачувала успомена. Ципеле модерне без потпетица, вазда у дугачком »пелисверу« — у коме је чак и као гост код некога ручавао — да би сакрио закрпљене рукаве и подеран тур; али Тоша је ипак за то био толико личан и леп, да је на себе привлачио погледе сваког младог срца. Својим мелодичним гласом поправљао је утисак своје тоалете, и освајао на јуриш млада девојачка срца. Није дакле чудо, што је на себе привукао поглед и младе седамнаестогодишње Јулке.

Чим се представио директору трупе, строгоме Степићу, овај га је примио к себи. Осетио је у њему пламен! И Тоша је играо доста. Тако се дошло до историјске представе »Војнички бегунац«.

Molièreov „Ručanin ka vlastelin“: lica u predigri: (lijevo) Muftija Moliјeros „Грађанин племић“: лица у предигри: (лево) Муфтија (Д. Тукаловић), (десно) scena sa krojačima (balet) — Фото: Вл. Беничić, Београд. —

Aleksandar Vereščagin, redatelj Novosadskog Narodnog Pozorišta, režира (kao gost) na beogradskoj pozornici „Ručanina kao vlastelina“ i „Antigonu“. — Lidija Branković-Suhotin, pianistica, daje svoj prvi koncert na 7 travnja u beogradskoj dvorani „Stanković“. Aleksandar Vereščagin, redatelj Novosadskog Narodnog Pozorišta, režira (kao gost) na beogradskoj pozornici „Грађанин племић“ и „Антигону“. — Лидија Бранковић-Сухотин, пианисткиња, даје свој први концерт 7 априла у београдској дворани „Станковић“.

Цртеж Ст. Беложанског — Београд.

Тоша је играо насловну улогу, бегунца, а Јулка Јулку. Из љубавних речи, суза, загрљаја на позорници створила се стварна љубав. Тако су се Тоша и Јулка заволели.

Јулка је своју симпатију дugo времена крила од свога оца. Она је унапред знала, да јој отац неће дозволити да пође за Тошу.

Као што рекох, Тоша је био сирома ћаво, а уз то глас се провосио о њему, од глумаца конкурентата, да је по мало бекрија и велики лола. Отац Јулкин био је озбиљан и исправан чевек, исправан у свему, па прек и нагао. Прави Србенда! Умео је, богами, и да истуче ако га деца не слушају и крше његове наредбе. Отуда се Јулка свога оца јако бојала.

Тоша Јовановић и Јулка играли су и даље љубавника и љубавницу на позорници и у животу. На позорници су се грлили и љубили за рачун публике, а иза кулиса за рачун свој. Ова њихова скривена љубав трајаше подуже. Доцније постаде јавна тајна. Најпосле стари Степић дознаде за ово интересовање своје кћери. И једнога дана Степић позва своју кћер и рече јој: «Чујеш девојко, да се ти манеш тога »лоле«... Јулка удари у плач, па стаде да моли и преклиње оца да јој дозволи да пође за Тошу.

— Ја га волим неизмерно, рече оцу одважно. Ја без њега не могу живети, слатки оче; дозволи ми да пођем за њега!

— То изби из главе! То никада неће бити! — рече јој намрштени отац, устаде и љутито залупи за собом врата.

Јулка остаде очајна. Али њихова узајамна љубав свакога дана постајала је све већа и све силнија. Шта да раде? На тајним састанцима, уз сузе Јулкине и Тошине вреле пољупце, договарали су се шта ће и како ће. Најзад реше да Јулка одбегне. Готово им се чинило као најгодније средство да сломију упорност очеву и да изнуде његову дозволу.

Ствар је била утврђена, удешена. Једног дана, кад је стари Степић био у позоришту, Јулка постављајући сто за вечеру, рече своме брату да иде да нешто купи. Кад је брат отишао, Јулка брзо навуче своју бундицу, пребаци шал преко главе, опрезно отвори врата и — нестаде је у ноћи.

Она је дugo трчала мрачним крагујевачким улицама док није стигла пред кућу свога пријатеља и повереника Ристе пекара. Риста пекар, један Босанац, протежирао је ову љубав.

— Чика Ристо, ја сам ту! — рече Јулка улазећи у собу.

— Страх ме је, чика Ристо, доћиће да ме траже, него да ме негде сакријете! Рекавши то она погледа на орман, отвори његова врата и уђе унутра.

Зато време брат Јулкин вратио се кући и кад је видио да Јулке нема, он отрчи оцу, и јави му о немилом догађају.

Кад је Степић чуо шта се догодило, он се намрштио, устаде и позвао Тошу, који је био на позорници да пође за њим. Кад су дошли кући Степић забрави врата и са стиснутим песницама стаде уз Тошу:

— Јеси ли чуо, жив ми мајци, нећеш изаћи из ове куће, док ми не кажеш где је Јулка! Та срамота! Та брука...

Тоша се стаде да правда да он незнан где је госпођица Јулка и да он у овој ствари није ни најмање крив. Најзад се упутише Ристиној кући. Кад су Ристу упитали јели код њега Јулка, Риста им мирно, са најбезазленијим изразом лица одговори, да он нема појма где је Јулка и да је он два три дана није ни видео.

За то време је Јулка стајала затворена у шифонеру, стрепела и дрхтала.

Ту ноћ је Јулка провела у кући чика Ристиној

Другог дана Степић такође дође и рече Ристи да је он сигуран да Риста зна где је Јулка него нека јој каже да се одмах врати кући, да јој неће ништа само ако се одмах врати, да не пуца брука.

Кад је стари Степић отишао, Јулка се извуче из ормана а чика Риста јој рече:

— Сад треба да идеш кући, нема се куд!

Јулка најзад пристане и то вече врати се кући, али бојећи се оца поведе за сваки случај са собом дванаестогодишњу кћер чика Ристе. Стигавши пред кућу, остави девојче напоље са речима:

— Знаш, ако чујеш псовку и ларму, а ти стани да плачеш и вичеш! Отац је страшно љут и горопадан!

Јулка се бојала батина.

Сва уздрхтана и преплашена Јулка полако отвори врата и уђе у собу као неки кривац што излази пред судију. Стари Степић седео је за столом, наслонио главу на руке, и ћутао. Изгледао је суморан, утучен. После неког времена Јулка се охрабри и приђе му руци.

— Није нужно! — рече јој отац суморно, — то остави за други пут — па устаде и изађе.

Та ноћ прође на миру. Без псовке и без батина.

Сутрадан отац опет не рече ни речи. Сада је ова неизвесност била тежа и страшнија од свију грђња. Боже, шта ли ће бити? Да ли ће пристати? А он? Њен Тоша, шта он ради?

Овакве мисли мучиле су Јулку два дана, а нарочито ова последња: А он? Љубав вазда сумња. Све топле и ватрене изјаве љубавне никада нису довољне да потпуно увере и разбију сумњу и црне мисли.

У теј душевној борби, и у неизвесности, Јулка се диже и оде у кућу Каћанског где је вазда радо била примљена.

Госпођа Каћанска обећа јој своју помоћ, и те вечери задржи је код ње. А за то време, после представе, у кафани Каћански и Пејић навалише на старог Степића да пристане да да Јулку за Тошу.

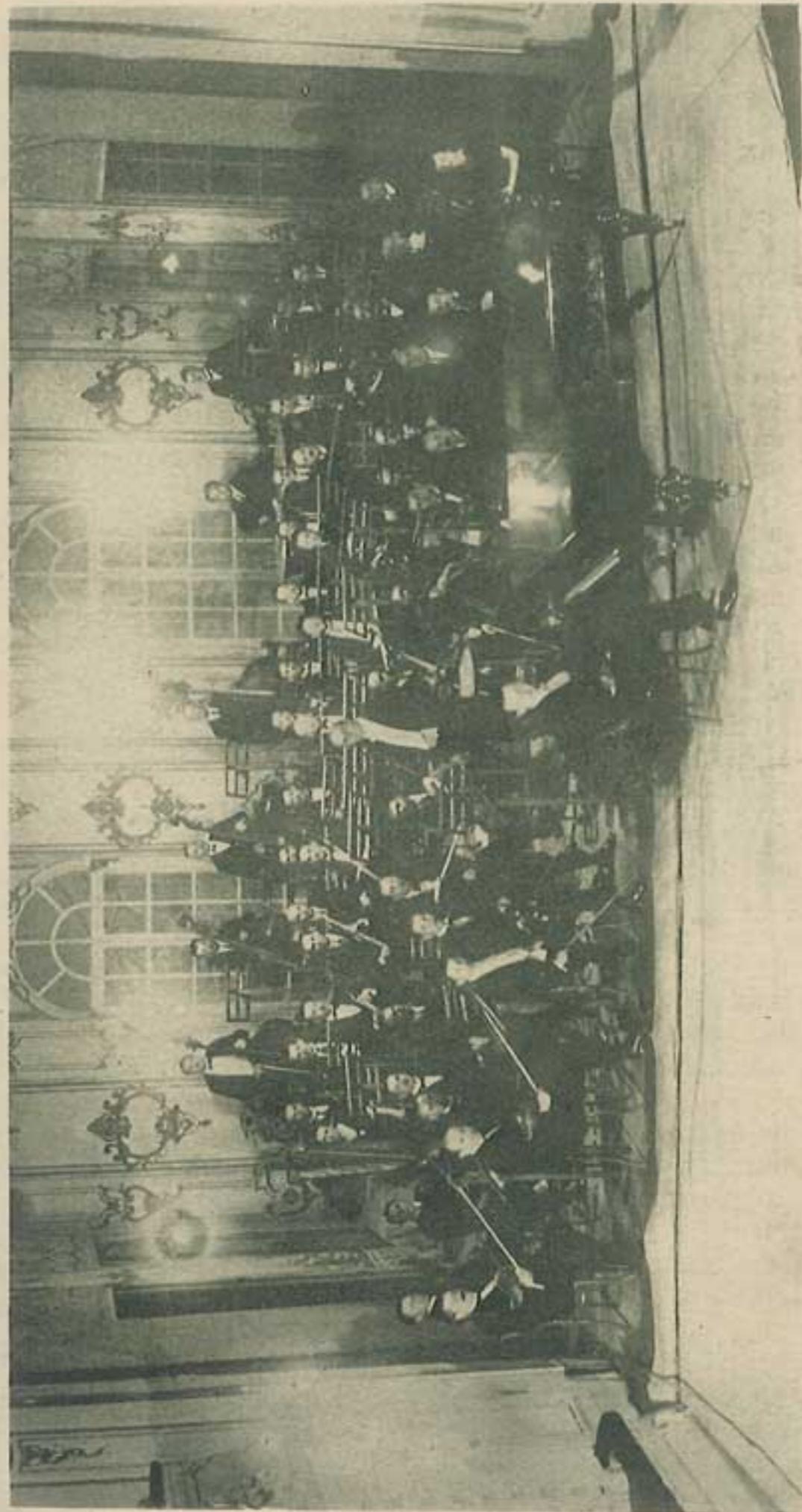
Под утицајем њиховим Степић најзад пристане и да реч.

Тако је љубав ипак победила! Ускоро је био одређен и дан испита.

Stanisław Niedzielski, virtuoz na glasoviru iz Varšave, davao je svoj koncert u Manežu i sudjelovao na koncertu beogradskе Filharmonije u Narodnom Pozorištu.

Станислав Нијеђелски, виртуоз на клавиру из Варшаве, давао је свој концерт у Манежу и суделовао на концерту београдске филхармоније у Народном Позоришту.

Београдска Филхармонија на 24. озима, када је дато веће польско-југословенске музике. Диригент г. Ст. Христић. За клавиром г. Niedzielski, pianista.

— фотографија А. Симића — Београд —

Пошто их је свештеник испитао, Јулка се оврете Тоши и рече:

— Ја немам чиме да те даривам!

— Ни ја тебе! одговори Тоша.

Тада Јулка погледа на прстенчић, једини пошто га је имала, и који је негда добила за успомену од глумице Перисове, скида га са руке и пружајући га веренику, рече:

— Узми, ово је све што имам!

Тоша претури своје празне цепове и из некога извуче један стари пробушени сребрни новчић од 30 крајцара — који није био више у оптицају, јер га сигурно не би више имао у цепу — па га пружи вереници и рече:

— А ово је све што ја имам!

Таква је била љубав и такав је почетак срећног живота на-ших позоришних великана Тоше Јовановића и његове супруге Јулке!

Године 1868 Тоша Јовановић се венчao са Јулком Степићевом у Вознесенској цркви у Београду.

Тошине прве позоришне успехе и неуспехе изнећемо у иду-ћем броју »Comoedie«.

B. K.

Preko simfonije do opere

Novija historija svjedoči, da se svaki narod pri svom prvom tepanju u svjetovnoj muzici izmedju tolikih forma najradije uticao — operi Pokušaji Peri-a i Caccinia u Firenzi, odmah pri pomolu opere, sva davna muzička nastojanja Lully-a i Rameaua kod Fransuza, Purcella kod Engleza, Schütza kod Nijemaca, a i naše dubrovačke „družine Isprazni“, koja je već god. 1629 izradila „operu od Danice“ i „Atalanta“ jasno svjedoči, da je opera od vajkada bila najzavodljivija forma.

Ovu odliku ove forme možemo jasno da primjetimo u tvorbi naše novije muzičke generacije. Velika većina naših mlađih autora izmedju tolikih odvjetaka muzike, najradije se mlaša muzika za kazalište. Sve ovo naše dosadanje nastojanje označio je g. dr. Širola u glavnom kao neuspjelo. „Zaludu su, veli, tražili moćniji razvitak domaće operne produkcije... Opere nijesu još uvijek iznijele ovaj pravi izražaj naš, što ga od vremena Lisinskoga tako željno očekujemo. Pokušaji su zanimivi, donose svaki po sebi nešto zanimivoga, no za sada je kod toga ostalo“. (Pregled povijesti hrvatske muzike, str. 294.).

Pojava je ova nadasve shvatljiva uzmemu li u obzir činjenicu da i u općenitoj historiji muzike, gotovo ni jedno operno djelo, koje je napisano kroz sedamnaesto i osamnaesto stoljeće nije pokazalo trajnu vitalnu snagu i doprlo do naših dana. Uzrok ovoj činjenici je nadasve jednostavan. „Neprestano i isključivo obaziranje na scenske efekte — tvrdi Landormy, — na ispravnu deklamaciju, na tačan muzički izričaj ne dostaje da uvijek drži budnu muzičku inspiraciju, i da

razvija njegovu tehniku. Potrebno je, da je operni kompozitor pojavljije muzičar, da ima u sebi svijet čiste muzike, i da može da stvara isključivo muzikalno, bez veze s bilo kojim tekstrom, a naročito da suvereno svladava sve muzičke forme. Kazališna muzika mora da je rezultat, a ne početak muzičkih nastojanja, jer se do serioznog i plemenitog kazališta može da dovre samo kroz sonatu i simfoniju.“

Sve ovo je razlog, radi kojeg se osjeća prolaznost cijele talijanske operne tvorbe od prošlog vijeka do naših dana, uključiv one proslavljenog Rossinija, Verdia, Mascagnia i Puccinija, pa i samih francuskih popularnih djela a la Manon, Carmen i Louise; ovo je razlog radi kojeg svi osjećamo, da je čisto umjetničkoj operi već davno postavio osnov samo Monteverde, a na početku novijeg doba samo Mozart. I nije puki slučaj, da se kod Njemaca Wagner pomolio istom nakon Beethovena a noviji francuski kompozitori opera istom nakon C. Francha. A još karakterističnije je, da su u novije doba veliki simfoničari d'Ibny, Debussy, Dukas, Fauré, Maguard, Novak i Stravinski pobjedno i najveći autori savremene kazališne muzike. Isti je tako karakteristično, da je u Italiji, koja je, kako je poznato prva dala poticaj formi opere, a u kojoj se simfonija nije nikad osobito razvila u novije doba i u samoj opernoj tvorbi sa čisto umjetničkog gledišta sustalo na po puta.

Držimo, da bi ove činjenice po sebi svakog mladog autora i svaki muzički mladi narod morale da upute na onu pravu stazu, koja vodi u Rim.

Isto se tako nama po sebi nameće da razmišljamo, nije li naš dosadanji gotovo dobar i simfonijske tvorbe uzrok, da i na polju dramatske muzike nijesmo doprli dalje od — „zanimivih pokušaja“?

Ant. Dobronić.

Nevenka Mikulić, mladi talent zagrebačke drame, igra s uspjehom Bojku u Pecijinom „Čvoru“.

Невенка Микиулић, млади талент загребачке драме, игра с успехом Бојку у Печијином „Чвиру“.

— Atelier Tonka — Zagreb —

Одговорни уредник Никола Трајковић. Власник „Илустрација“ Београд-Загреб. Годишња претплата 180 динара; полугодишња 90 динара; тромесечна 45 динара. Претплата се шаље у Београд, Космајска улица, 22. „Макарије“ А. Д. Земун. — Odgovorni urednik, Nikola Trajković. Vlasnik „Ilustracija“ Beograd-Zagreb. Godišnja pretplata 180. dinara; polugodišnja 90 dinara; trimesečna 45 dinara. Pretplata se šalje u Zagreb, Narodno Kazalište. „Makarije“ A. D. Zemun.